

A barátom regénye*

Boroczkó Tamás — Ckó, így becézem, a... czkó-ból származtathatóan —, a barátom, huszonhét éves, nőtlen, „mert sok baj van a nőekkel, Győző, öregfej”, szokta mondogatni nekem, ha idétlenkedik és sokszor idétlenkedik. 1969 október elején, egy kora reggel, félálmban, mintha — mintha, tehát nem biztos — ilyesmit motyogott volna: „...most, most azonnal felhívni... Esztert... és elmondani neki... amit még soha senkinek...” Így, ilyen szenvedően kezdődött Ckónak az az októberi napja. A barátom mentségére, csupán félálmban kezdődött így és állítólag — tehát csak állítólag.

A félálom, a félálmok reggel, rendszeresen negyed hétkor látogatták meg Ckót, aki a hallban aludt. Tudniillik pontosan negyed hétkor cihelődött fel Gizella nagymama a belső szobában, kibotorkált a sötét hallon, pontosabban az előszoba után következő, a helyiségek előterét alkotó, ablaktalan szobafélén át a vécébe — ... zubogott. ... —, visszabotorkált a sötét hallon át a fürdőszobába, minduntalan beleütközött valamibe — ... ütődött ... koppant ... folyt ... csobogott ... —, ismét a sötét hallon botorkált át a szobájába, a belsőbe — ... recsegett ... —, újra kicsoszogott a sötét hallon keresztül — ... nyikorgott ... — a konyhába — ... kattant ... csörömpölt ... csörgött ... csorgott ... —, hogy elkészítse a reggelit.

Ckó edzett volt, nem riadt fel, nem, hanem először háromnegyed, igen, körülbelül csak háromnegyed álomba zuhant.

Felkelt Menyhért apa is az erkélyes szobában, elindult a sötét hallon át a vécébe, majd a fürdőszobába, aztán a sötét hallon át vissza az erkélyes szobába — minduntalan beleütközött valamibe, a régi parketta recsegett, s a többi.

A barátomat akkor már nem háromnegyed, hanem félálmok kerülgették.

Kibújt az ágyból Ibolya anyu is az erkélyes szobában, megtette ugyanazokat az utakat, ugyanazokba az irányokba, mint a férje és az anyja — ... zubogott ... ütődött ... koppant ... folyt ... csobogott ... nyikorgott ... kattant ... csörömpölt ... csörgött ... csorgott ...

Ckó most már csaknem felriadt, de még sikerült megőriznie úgy egy kis negyedálmot, igen, kábé negyedálmodott, ha jól számolok visszafelé.

A barátom éppen azt félálmodta — mert maradjunk csak a félálmoknál —, hogy Eszternek hajtogatja: „...szeretlek ... és akár ma az oltár elé vezet-nélek...”

Ckónak ezek a félálmai rövid ideig tartottak, mivel hamarosan felgyulladt a villany a hallban, s Menyhért apa letelepedett reggelizni a hall közepén álló asztalhoz, amelyet kerülgetni kellett, s amely világoskék színű, nyolcszemélyesre is kihúzható, ügyesen célszerű asztal volt. Menyhért apa természetesen a helyére, az asztalfőre telepedett és társalogni kezdett. Ckó félálma nyomban elröppent, mint egy madár, s teljesen felébredt.

— Nincs rossz dolga egy ilyen fiatalembernek manapság — jelentette ki Menyhért apa, és feltörte a lágytojást.

De a barátom befordult a fal felé, úgy tett mintha aludna. Mindenesetre

* Részlet egy regényből.

azon igyekezett, hogy felidézze újból Esztert — „valódi nyúlánk... klassz, hogy olyan fiús... még sincs nála lányosabb...”

Ckó egészen a falhoz tapadt, ugyanis, ugyanis azt el kell árulnom, hogy a pirosas mintázatú huzattal kárpitozott rekamiéja, pontosabban ágydiványa és az asztalfő közötti távolság, történetesen, egy méter húsz centire rúgott, hozzávetőleg, ezt a távolságot viszont kitöltötte a szék, a négy világoskék színű, kárpitozás nélküli szék közül az egyik, Menyhért apa széke, s mivel a fekvő barátom feje éppen ennek a székeknek a vonalában és ülökéjének magasságában pihent a párnán, így bátran mondhatni, hogy Menyhért apa széken nyugvó hátsó felétől néhány centiméter választotta el Ckó fejét a párnán, pontosabban választotta volna el, ha nem tapad a falhoz.

— Veled szót váltani... tőled megtudni valamit... ugyan... — és Menyhért apa beleszűröcsölt a teába.

Ckó magában ismételte: „Eszter... mennyire kedves... milyen kis természetes... ugra-bugra lány...”

Megtörtént, úgy hébe-hóba, hogy ilyenkor, miközben Menyhért apa reggelizett, s hátsó fele néhány centire nyugodott a barátom párnán pihenő fejtől, a paplan alatt Ckó egy hölgyet rejtegetett. Elaludtak, s arra ébredtek, hogy már késő, felkelt a család.

— Ha valaki á-t mond, te biztos azt mondod, hogy bé... ellentmondani, azt tudsz... azt tudtok — és Menyhért apa paprikás szalámit tett a szájába.

A barátom Eszterrel foglalatzkodott — „...hű, micsoda naiv kislány... tiszta lelkű... teljesen romlatlan... kedves, kedves...”

Hihetetlen, hogy soha nem fedezték fel a Ckó takarója alatt bujkáló hölgyeket abban a legendás hallban. No persze, a hall félhomályba burkolózott, mert az öt villanykörtés csillárnak, csak az egyik, a középső égőjét gyűjtötték fel ilyenkor reggel. S amikor Menyhért apa eltávozott, Ibolya anyu vásárolni ment, Gizella nagymama a konyhában serteperélt, Ckó a fürdőszobába csempészte a hölgyet, hogy villámgyorsan öltözzék fel, addig ő maga a fürdőszobaajtó előtt strázsált, de fogalma sem volt, mit is csinálna, ha a nagyanja történetesen, be akart volna nyitni a fürdőszobába. Aztán egy óvatlan pillanatban a barátom kimenekítette a nőt az előszobába, onnan a lépcsőházba, ez már gyerekjátéknak bizonyult, hiszen Gizella nagymama érzékelő szervei, koruknál fogva, már csak vénasszonyosan működtek.

— Nemcsak a hibákat kell észrevenni, a hibák kijavításában is részt kell venni — és Menyhért apa dzsemet kent a vajjas kenyérre.

A barátom egyre csak Esztert képzelte maga elé — „... ez fogsor... ez fogsor... Eszter fogsora...”

Ckó második nagy szerelme, Gránát Rózsi — Zsizsi, beceneve a... zsi megkettőzéséből keletkezett —, ahelyett, hogy remegett volna a paplan alatt, mint a kocsonya, majd megpukkadt a hangtalan röhögéstől, legszívesebben belecsípett volna Menyhért apa hátsó felébe, amely, mint tudjuk, néhány centire nyugodott tőle a széken. A barátomról csurgott a verejték, hogy az a félnotás, gyépés Zsizsi még elárulja magát.

— Aki többet tanul, az többet tud, aki többet tud, az többet keres, aki többet keres, az jobban él, aki jobban él, az boldogabb ember... általában így van, mert a tények ezt bizonyítják... de nálad minden a feje tetejére áll... minden fordítva van — és Menyhért apa, végre, végre, eloltotta a villanyt, mert eltávozott.

Ckó első nagy szerelme, Boga Judit is — Jut, a... di... elhagyásából jött

létre, —, mintha elfelejtett volna egyszer időben távozni a barátom ágyából, de meg vagyok arról győződve, hogy Jut nem viselkedett olyan felelőtlenül, mint Zsizi, bár mit tudom én, érte sem tenném tűzbe a kezem.

Amikor a barátom egyedül maradt az ismét sötét és csendes hallban, megint félálomba zuhant, s állítólag — tehát csak állítólag — újra megjelent előtte Eszter „... el kellene Eszterhez rohanni... igen... s megmutatni a gyerekkori fotóimat... és elmesélni...” Ckó egyre csak félálmodott, és mint-ha — mintha, tehát nem biztos — ezt motyogta volna: „... A gyerekkori fényképeimet együtt nézegethetnének... Eszterrel... ahogy sütkérezek... hófehér, finom, csipkés pólóban, Miki-egeres díszítésű mélykocsiban... a fekete-fehér kockás kövezetű nagy teraszon, amely virágoskertre és terebélyes cseresznyefára néz... Belátni nem lehet a szekerektől kátyús orosházi utcáról... Bé-késen szunyókálok, egy hónapos vagyok... látod, Eszter... 1942 júniusát írják... hirtelen felsírok... legalábbis a családi legenda szerint... amikor az apám fölémhajol... „Hamarosan hazajövök, kisfiam”... bizonyára ezt suttogja, s megcsókol... Menyhért apa elegáns... világosszürke, nyárias, finom, könnyű ruhában, fehér ingben, enyhén csíkozott bordó nyakkendőben, egy hivalkodó hajóbőrönddel, meg egy ócska hátizsákkal bevonulni készül... a búcsúzkodásnak nem akar vége szakadni... Menyhért apa mindig visszaül és rágyújt egy utolsó cigarettára, Memphisre... Ibolya anyu, Gizella nagymama, Margit nagynéni, Lajos nagybácsi beszélnek, beszélnek összevissza... én ordítok, állítólag... egyszer csak mély csönd lesz... mindenki szótlanul ül a fehér fonott karosszékekben... én elalszom... bizony, Eszter... Menyhért apa felugrik, de már lekéste a vonatot, taxival kell útnak indulnia...”

Másfél évvel később, Tomi kedvenc helyén üldögélt, a Blüthner, páncéltökés, keresztthúros zongora tetején, ahol a fekete szempillás alvó- és hajás babájának udvarolt, egyáltalán nem érdekelte, hogy az anyja könnyezve öleli, úgy, mintha nem is akarná elengedni soha. Csengettek, élesen. A barátom, miközben Ibolya anyu magához szorította és bizony szorította, csak arra összpontosított, hogy azon a méteres, hétköznapi is báliruhás, fehér csipkekalapos babán, azon a tiszta delnőn egy gombot nyomogasson, hogy a japán legyezőjét működésbe hozza. „Remélem, még viszontlátlak, Tomikám.” A barátom sikongatott örömeiben, mert a műhölgy kecsesen legyezte magát, Ibolya anyu meg fájdalommal és olyan vontatottan, mint egy lassított filmfelvételen, de mégis csak elengedte a fiát. Az anyának mennie kellett, hivatalos közegek várták. Gizella nagymama, Margit nagynéni, Lajos nagybácsi ölelgették, simogatták, cirógatták a félelemtől, a bánattól görcsös arcú Ibolya anyut, aki már-már szánandóan, mindenesetre furcsán festett fekete fejkendőben, hiszen kalapot vagy szőrmesapkát szokott hordani. Az anyu, mintha fuldoklott volna. Tomi nem volt hajlandó arra, hogy integessen az anyjának az ablakból, hogy lesse a kísérőjével gyorsan távolodó alakját abban a sűrű, pelyhes, fehér, friss, gyönyörű hóesésben. Januárt mutatott a naptár, 1944-ben. A barátom letépte a delbabáról a tüllruhát, de mivel a nappali négerbarna kandallójában vígan lobogtak a fahasábok, így nem kellett félni a babát a megfázástól pucéran sem — úgy tűnik, némely férifalántánál, már a szobatisztaság kialakulása előtt megnyilvánulnak a női meztelenség iránti, tehát az érettebb hímnemű ösztönök, bár kísérletekkel még nem igazolták.

A kétéves születésnapjára kapott ajándékától, a piros, sárga, zöld csíkos, bádógból készült bűgöcsigájától Tomi ritkán vált meg, azon a napon is, amikor én már nem játszhattam a barátommal, sem a bűgöcsigájával, mert egy

zsúfolásig megrakott kézikocsi tetején kellett ücsörögnöm, s várnom kellett, vajon az anyám és a nagyanyám képes-e megmozdítani azt a taligát, szóval, bár Tomi kiszaladt az utcára, ahhoz a taligához, de továbbra is csak a csigájával foglalatoskodott. Gyönyörűen süttött a májusi nap. A barátom bosszankodott, mert azon az egyenetlen, téglaköves járdán a csiga csódott mondott, bűgni persze bűgött az, csak pörögni, forogni nem akart, így aztán Tomi bőgni kezdett, tulajdonképpen mindenki bőgött rajtam kívül, én voltam az egyetlen, aki férfiasan viselkedett. Milyen furcsán sírnak a felnőttek. Lajos nagybácsi, aki szokatlanul festett koszlott nadrágban, divatjamúlt zakóban, ócska kalapban, a feje fölé lendítette Tomit, ahogy máskor is, most viszont búcsúzóul, de hiába, annak ugyan nem lehetett elterelni a figyelmét a csigáról, mennyire szerettem volna én a helyében lenni ott a magasban. „Nagyra nőjj, fiatalember... hát... akkor szervusz.” Lajos nagybácsi ezután nekifeszült Margit nagynéni és Gizella nagymama segédletével, egy zsúfolásig, még egy sezlonnal is megterhelt kézikocsinak, hiába, ez az ő taligájuk sem akart megmozdulni. Meg kell hagyni, hogy átkozódni, azt aztán sikerült nekik. Miközben a barátom a csiga-biga körül tevékenykedett, mi összefogtunk, Lajos nagybácsiék a mi szánalmas taligánkat, mi meg az övékét segítettük megtolni, bizony, ha nem lakunk egymás mellett, inkább szerény, mint hivalkodó családi fészkekben, de, legalábbis a környező házakhoz viszonyítva, olyan majdnem villaszerűekben, akkor nem tudom, hogyan indulunk el. Az utca népe összecsuódult, de csak bámultak, elfelejtettek segíteni. Gizella nagymama sírdogált és integetett nekünk a kapuból, de Tominak persze kisebb gondja is nagyobb volt, hogy integessen, ránk se hederített, nem törődött azzal, hogy én, a legjobb barátja, meg a nagybátyja, elmegyünk, eltűnünk, ő csak bűgatta azt a rohadt csigabigát, mi meg toltuk, húztuk azokat a kézikocsikat, persze én nem, én továbbra is csak ücsörögtem a miénk tetején, miközben a fatelep felé haladtunk, és a barátom kis ponttá zsugorodott, aztán láthatatlanná vált a sokat tudó csigájával együtt. Az ismerősök nem ismertek meg. Aztán Margit nagynéni felretóztatták a gettó kapujában, hiába sírt, átkozódott szegény, hogy ő a szeretett férjével akar lenni jóban, rosszban, nem és nem, a kakastollasok kitessékelték, a mi családunk az anyám, a nagyanyám és én simán bejutott, de Tomi rokonai közül csak egyetlen, Lajos nagybácsi, mert Margit nagynénire azt mondták, hogy ő nem jogosult. A szerencsétlen nagynéni nem rendelkezett sárga csillaggal. Később hallottam, hogy amíg én a gettóban éltem világomat, a bűgőcsiga elromlott, és a barátom hallatlanul elkeseredett, azonnal kellett volna neki egy másik, de nem ment a dolog — azt mondják, olyan idők köszöntöttek be, hogy már a bűgőcsiga hiányával is számolni kellett.

Nappal nem mutatkozott semmi rendellenesség Tominál, kívülről fújta a Saláta Sára című híres mesét, de éjjel az a rosszcsont kölkök mindig bevizelt, hol Gizella nagymamát, hol Margit nagynéni pisilte oldalba, annak ellenére, hogy az orvos nem állapított meg nála hólyaghurutot. Egyre sűrűbben szíréntak. No persze, ha nem egy ágyban aludtak volna mind a hárman, mégpedig a barátom szüleinek elárvult, bordó bársonyhuzattal bevont, dupla franciaágyán, hanem külön, akkor Tomi bizony nem lett volna képes átáztatni csak saját magát. Egyre közelebről hallatszott a különböző fegyverek ropogása és dörgése. Az egyik éjjel, tél elején, borzalmasan ronda idő járta, havas eső esett, no meg aztán, hogy, hogy nem, betörték a hálószoba kulcsra zárt ajtaját, a barátom éppen Gizella nagymamát pisilte oldalba, a betörők közeledtek a franciaágy felé, a két meglett korú hölgy, rémületében, pajzsként

tartotta maga elé a bevizelt és az álmoságtól bömbölő Tomit. Orosházán már túljutott a front. A behatolók megsimogatták az ordító gyereket, s éjszaka lévén, alkalomhoz illően, altatónótába kezdtek, érdekes, oroszul, de sajnos ezen a nyelven Tomiék nem értettek. A barátom bömbölt tovább. A házba beszállásolt két szovjet tiszt, a hirtelenszöke kapitány és a ferde szemű főhadnagy azonban kitartott, rendületlenül dalolt tovább, térdelt az ágy mellett, simogatta a vigasztalhatatlan Tomi fejét, nem csüggedtek, nem vesztették el a türelmüket, s csodák csodája, a barátom elaludt. Gizella nagymama és Margit nagynéni reszketett. A szovjet tisztok udvariasan elköszöntek, dalolva kihátráltak a szobából, de ahogy kitették a lábukat, Tomi a nagynénjét is megtisztelte egy kis pisivel, szokásává is vált, hogy többé ne elégedjék meg egyetlen oldalba pisiléssel éjszakánként — lehetséges, bár még bizonyításra szorul, hogy egy kisgyerek annyiszor vizez be álmában, ahány felnőtt alszik vele egy ágyban.

Ahogy ismét kitavaszkodott, Tomi a baromfiudvaron ütötte fel a tanyáját, űzte, hajtotta a csirkéket, tyúkokat, történetesen akkor is az állatokat zargatta, amikor egy ismeretlen asszony rohant felé, kiszikkadt arcú, fáradt szemű nő, sántítva szedte a lábát, mintha nem tudta volna elhelyezni a lábfejét ócska cipőjében. „Tomi, Tomikám.” Az a nő felkapta a barátomat és csókolta, ahol érte, Tomi megijedt, ki akarta tépni magát az asszony karjaiból, de nem sikerült neki, egy hároméves gyerek még gyengécske. Mégis hamar megtanulta a barátom, hogy ez az asszony az anyja. S attól kezdve Ibolya anyu nem mehetett el sehová a fia nélkül, mert Tomi nem engedte, ordított, a földre vágta magát, fetrengett, hisztériázott, vagyis kóros érzékenységgel viselkedett. Véget ért a háború. Tomi alig várta, hogy Ibolya anyu elővegye a gramofont, a His Master's Voice márkájút, s kedvenc lemezeire, legtöbbször a „Meggy vagy cseresznye” című híres slágerre, amely úgy folytatódott, hogy „édes rózsám szeretsz-e”, táncolni kezdjen, ilyenkor a barátom kényelmesen elhelyezkedett, szopta az ujját, s figyelte az anyját, ahogy körbetáncolja az ovális ebédlőasztalt. Ibolya anyu mindennap táncolt egymagában. Néha megjelent egy alacsony, kopaszodó, rossz fogú, sovány férfi, első alkalommal nyomban felkérte Ibolya anyut táncolni, de Tomi, se szó, se beszéd, odaugrott, sípcsonton rúgta azt a férfit, az anyját meg elrángatta, így aztán Ibolya anyu továbbra is egyedül táncolt, de rendületlenül. 1945 tavaszától 1947 nyaráig Ibolya anyu tánc közben mindig könnyezett. Éppen táncot lejtett akkor is, amikor betoppant Lajos nagybácsi, csontsoványan, teljesen megkopaszodva, aztán mi is megérkeztünk, s az hagyján, hogy a nagybátyjáról nem tudta Tomi, hogy kicsoda, de hogy rólam se — ki hallott már olyat, hogy az ember kénytelen bemutatkozni a legjobb barátjának szégyenszemre.

Akkoriban akadtak még igazi szép nyarak, ugye, sokszor elcsatangoltunk Tomival a szomszédos utcákba, kertekbe, egyszer is sárgabarackot szedtünk egy még mindig elhagyatott gyümölcsösben, jól telezabáltuk magunkat, Tomi oda is kapott a hasához, s máris rohant haza. Ibolya anyu egy férfival ölekezett. A barátomnak földbe gyökerezett a lába, mellettük téblábolt egy darabig, de észre se vették, csak amikor kezdett jönni belőle, a végbélnyílásából, de az az egészen lágy ürülék, jött, mit jött, folyt, akkor aztán felfigyeltek, biztosan az illat miatt. „Hú, de megnőttél Tomikám... hát... gyere ide...” A barátom meghökent, honnan tudja ez az ő anyját ölelő ember az ő nevét, berothant a világoskék fiúszobába, felmászott a nagy világoskék szekrény tetejére, hiába kérelték, jöjjön le, üdvözlje szépen az apját, ezt a majdnem fekete,

nagyon sovány, bajuszos férfit, aki félig civil-, félig katonaruhát viselt. Tomi már betöltötte az ötödik évét. Nem és nem, a barátom még a gondolatára is összeborzadt, hogy kapcsolatba kerüljön ezzel az idegen férfival, akinek olyan ijesztően fekete és hiányos a fogsora, s a bőre annyira, de annyira rá van száradva az arccsontjaira, még órákig kucorgott a szekrény tetején, s közben teljesen beszart. „Hű, hát ez a gyerek becsinált.” Az az ismeretlen férfi elvesztette a türelmét, felállt egy székre, s erőszakkal leszedte Tomit, aki csendesen, de elszántan védekezett, ütötte, csípte, karmolta azt az idegen szagú férfit, ahol érte — pedig egy gyerek még nem lehet tudatában, hogy létezhet neki egy tudatalatti, ráadásul elfojtott és gyilkos vágya, ösztöne, vagyis Oidipusz király-komplexusa.

Abból az alkalomból, hogy megkapta élete első bizonyítványát, Tomi levelet írt nekem, igen, írnia kellett, ugyanis elköltöztek Szegedre, sajnos, Gizella nagymama ócska, falépcsős, emeletes bérházába, egy rossz szagú, elhanyagolt, komfort nélküli lakásba, amelyet a régi bérlő, akit sikerült a rendőrséggel kilakoltatni, mint nyilas múltú egyént, bosszúból még fel is gyűjtött, bár ezt sohasem sikerült bebizonyítani. Azok a szép, kellemes bútorok, a világoskék kivételével, elégték. „Szeged 1949 I 31. Édes Győző ma ki kaptuk a bizonyítványt meg is írom hogy miben volt magaviselet 3 példás hit és erkölcsstan 7 beszéd és értelem gyakorlatok 6 olvasás 6 írás 6 számolás és mérés 6 rajz 4 ének 3 testnevelés 6 általános tanulmányi eredmény 5. Remélem hogy elég jó a bizonyítványom. Már korcsójáznai megint járok már tudok is Gizella nagymamám vet a kis szobába szekrényt meg szőnyeget sirt a nagymamám azt monta a nagymamám hogy el veték a házunkat ot rohagyanak meg ezt is monta az apukám azt monta örüljön a Mama mert ez a ház egy rom. Én segíték ebéd után el mosogatni. Mosmár majnem rendbe vannak apukámék új butor is van nagyon ügyes ember az apukám oda ata az üzletet nekik a nagymamám szita miért ata oda ugyis el veték volna azt monta az apukám. El hozta az üzletből az apukám az árut nagyon ügyes ember azt monta az anyu. Most tele van zoknikal és harisnyával a szekrény teteje nekem rosz mert a szekrény tetejére nem tudok felmászni ezért. Hogy van Margit néni? És Lajos bácsi? Már nincs ojan meleg a szobába mint mikor Margit it volt és tüzelt mindig el felejtenek rá teni a kájhára voltam uszo tréningen most nem én kaptam a kis labdát hanem aki győzőt kétszer voltam színházba a csend háborítás és a csárdás kirájnő egyszer pedig moziba mese a tűzmadáról és egyszer koncerten az evangélikusoknál. Nagyon örültem hogy kültél két orosz béjeget. Van sok féle béjegem fel is sorolom 6 Afrikai 1 Lengyel 1 Vatikán 8 Angol 3 Olasz 3 Osztrák 5 Francia 1 Görög 1 Norvég 3 Jugoszláv 5 Csehszlovák 4 Román 4 Amerikai 3 Orosz és 128 Magyar összesen 176 béjegem van. Sokszor csokolok mindenkit Tomi. El felejtetem írni hogy új barátom van egy Sikk András csak slikenek csufoljuk mert kancsal”. Tomi különösen a budit rühellte ebben a bérházban, visszavágyott az angolvécére, hát nyilván, de még a bilire is, hát igen, mert a folyosó végé, sötét, bűzös budi szegleteibe elrémülve képzelt pókokat, svábbogarakat, patkányokat, s érdekes, képzelődése, nem is egyszer, valósággá vált — tehát igazuk lehet azoknak a mély gondolkodóknak, akik szerint, a képzelet egy tükör, amelyben a valóság viszontlátja magát, csak még az a fontos, hogy dialektikusan, vagyis az anyagi mozgások legáltalánosabb közös törvényei szerint működtessük.

Körbe álltak felnőttek, gyermekek és egy karikát dobáltak egymásnak, Tomi is kapta, dobta, kapta, dobta, nevettek, viháncoltak felnőttek, gyermekek.

A május 1-jét ünnepeltük, 1950-ben. Tehát dobálták azt a karikát felnőttek, gyerekek, szólt a zene, énekeltek, sütött a nap, járt kézről kézre az a karika és a barátomban az öröm, az elégedettség csak úgy terjedt a sarkától a feje búbjáig, akkora, de akkora boldogságot érzett, amekkorát addigi és további életében is csak kevésszer. Ibolya anyu meg néptáncolt, a színpompás néptáncsoportjával vonult fel, tánclépésben. Menyhért apa is beállt, hogy dobálja azt a kis karikát, azt a kis téglaszínű gumikarikát, de akkor Tomi ezen sem, semmin sem csodálkozott, sőt még azon sem, hogy az apja fehér kötényt öltött ünnepi öltözéke fölé, és gulyást főzött szabad tűzön a vállalat összes dolgozójának. „Nahát, a Boroczkó kartárs, ki gondolta volna.” Hogy aztán miért és miképpen okozta a barátomban azt a leírhatatlan, csodálatos érzést az a karikadobálás, hát azt máig sem érem fel ésszel, de hát úgy tűnt, hogy aznap mindenki boldog volt, mindenki, Lázár elvtárs is, akiről az a hír járta, hogy „élmunkás”, ő is beállt dobálózni, igen ő is, az igazgató elvtárs, s mindig Tominak dobta a karikát, így aztán a barátom nagyon megkedvelte Lázár elvtársat, pedig félt a részegektől, s Lázár elvtárs nyelve alig-alig forgott már. „Ha ez a Boroczkó Menyus... az istenit... nem lenne... az istenbe is... ki kéne találni...” Tomi mindig várta, hogy majd megismétlődik ez a májusi élménye, de hiába reménykedett, egyetlen május 1-jén sem ismétlődött meg, sőt április 4-én sem, november 7-én sem, de még húsvétkor, vagy egy Luther Márton-évfordulón sem — hogy aztán az ünnepek közötti időszakban valaki boldog-e vagy sem, azt roppant nehéz megállapítani, mert, ugye a hétköznapok olyan egyformák.

Tomi szenvedélyesen vitázott alsó tagozatos korában Dezső nagybácsival, apja bátyjával, mert például a barátom a „hős koreai nép igazságos ügye” mellé állt, ahogy olvasta a Szabad Nép-ben, már harmadikban olvasta a párt központi lapját, s Dezső nagybácsi gurult a nevetéstől, kéjesen élvezte unokaöccse fejtegetéseit az imperialistákról. Ez a nagybácsi, ugye bizonyára „vissza akarja fordítani a történelem kerekét”. A testes, nagyfejű, kopasz Dezső nagybácsi, akit Tomi különben igen kedvelt, mert tetszett neki, hogy meghallgatja, s hogy vagánykodik vele, szóval a nagybácsi nagyon bírta unokaöccse szövegét, például nem tudott betelni Tominak az első úttörőtáborozásból írt levelével sem. „Mátrafüred 1951. Édes Dezső bácsi és Olga néni! Nagyon jól érzem magam, magam tömtem ki a szalmát és kétszer hoztam vizet, már fölvanak állítva a sátrak, nagyon jól aluttam. 8 vagyunk 1 sátorban. A Sikk András alszik mellettem és olyan hüje mindig verekszik. A mi örsünk lett az első a hazánk nem rés, hanem erős bástya a béke védelmében versenyen, minden kérdésre tudtam válaszolni, az úttörő vezető pajtás azt mondta, hogy otthon biztos példát mutatnak a szüleim. Mégis a Sikk Andrással kivételeznek. A bicskám elveszet de már meglet, még mindenem meg van. Sok szeretettel Tomi”. Hirtelen, egyik napról a másikra Dezső nagybácsi nem jelentkezett többé, a barátom hiába kérdezgette a szüleit, mi lehet vele, azok csak a vállukat vonogatták, Menyhért apa különben sem szerette a bátyját, krakélernek és elviselhetetlenül nagyképűnek tartotta, de Tominak nagyon hiányzott a nagybátyja, egyszer be is csöngetett, csak úgy, a lakásába, egy ismeretlen, lompos asszony nyitott ajtót, elzavarta a barátomat, s utána kiabált: „Elvitték, hála istennek.” Tomi rohant haza, izgatottan kérdezősködött, de Ibolya anyu zseb-kendőt szorított a szájára, és kisietett a szobából, Menyhért apa meg elhárítóan kijelentette, neki fogalma sincs, hol lehet a bátyja, viszont, aki, ugye, nagykereskedő volt, aztán kulák lett, azzal mostanában minden megtörténhet. „Po-

fázik az állat... pofázott mindig... politikai kijelentéseket is tett az állat...” Menyhért apa teljesen magától felajánlotta, hogy vesz Tominak egy futball-labdát, igazit, bőrből, ha a fia megígéri, hogy nem hozza szóba többet a nagybátyját itthon se, de főleg idegenek előtt nem. A barátom hallgatott, mindenki hallgatott, hallgatózott. Telt-múlt az idő, rúgtuk Tomi bőrfociját a téren, minden délután, ha esett, ha fújt, rá se rántottunk, mintha mi is kitartóan készültünk volna az angol—magyarra, a csapat már régen kiegészült velem, mi is átköltöztünk szerencsére abba a nagy városba, Szegedébe. 1953-at írtunk, szeptembert. Rúgtuk a labdát, egyszercsak Tomi, ahelyett, hogy a felé szálló lasztit levette volna, könnyelműen elszalasztotta, az a nagyszájú Sikk oda is ordított neki, hogy „te állat”, de Tomi rá se hederített, rohant egy férfihoz, aki a pálya szélén álldogált, megölelték egymást, igen, Dezső nagybácsi előkerült. „Megjöttem... külföldről... tanulmányút volt... fiatalember...” A barátom nem hagyta annyiban a dolgot, őt nem lehet átverni csak úgy, ő egy ötödikes, nem dedós, jól tudja, hogy külföldre csak az élsportolók, leginkább a focisták járnak. „A kulákokat meg kitelepítették.” Dezső nagybácsi bizony lesoványodott, megráncosodott, az arca sárgásfekete színt öltött, sántítót is egy kicsit, de azért látszott rajta, hogy most is kedvtelve hallgatja unokaöccse fejtegetéseit arról, hogy hozzá, a Dezső nagybácsihoz hasonló emberek mostanában Sztálinvárosban szoktak kikötni, az első szocialista, a rendszer jelképévé magasodó magyar várost felépíteni — sokan nem értik, azóta sem, miért engedték meg az osztályellenségnek, hogy részt vegyen a szocializmus bizonyos nevezetes vívmányainak megteremtésében.

Vendégeket vártak, de Tomi, nem tudni miért, roppant megmakacsolta magát, akadtak ilyen dolgai, s nem volt hajlandó a trafikba elszaladni cigarettáért, leszegte a fejét és csak állt, állt az apja előtt, mint egy szobor. Menyhért apa pofon ütötte. A barátom legszívesebben kámforra vált volna szégyenében, sértődöttségében, bánatában, dühében, még sohasem ütötte meg az apja, le-rohant a térré azonnal, csak azért is, bennünk persze ott talált, Sikk Andrást, Rubint Gábort, a félszenű Sadát, a kis Szélt és jómagamat, éppen vitatkoztunk, hogyan is nyomja a mén a kancába a gecit, s persze Sikk rögtön úgy tett, mintha ő mindent tudna, de a legkisebb, a kis Szél mutatkozott a legfelvilágosultabbnak. „Hát, ugyanúgy basznak, mint a felnőttek.” Miután megjöttek a vendégek, Tomit erőszakkal felcipelte a térről Menyhért apa, de nem sok köszönet volt benne, mert a barátom némán ült a fehér damaszt-abrosszal megterített asztalnál, lesunyta a fejét, kitartóan szemlélte a herendi étkezés mintázatát, játszadozott a valódi alpakka evőeszközzel, s lapos, utálkozó pillantásokat lövellt a két testes, szürke öltönyös minisztériumi emberre, akiknek a kedvéért még a kristálypoharakat is előszedték, s akik jó tanácsokkal látták el Menyhért apát. „Egy kizárt párttag ne járjon a Virág cukrászdába, szemet szúr.” Persze azonnal felfaltak mindent és nem győzték eleget mondogatni, hogy azért vidéken csak más, itt még ismerik a libát, s a szerencsésebbek a libában még egy nagyobbfajta májat is találhatnak, meg lehet disznót hizlaltatni, meg ez, meg az, s a többi, bár az is igaz, hogy jobban szem előtt van az ember, mint a fővárosban, tehát faltak és dicsérték a háziasszonyt, de Ibolya anyu alig várta már, hogy elpucoljanak és a fiát magához vonhassa. „Apád most nagyon ideges, Tomikám, baj van a káderlapjával.” A barátomnak a káderlap, ugyan, mit neki, rohant vissza a térré, pontosabban rohant volna, ha az egyik lépcsőfordulóban nem vette volna észre, de hát ilyen az élet, észrevette a hatéves Adrienn, hirtelen átvillant rajta, kipróbálja, amit a mén szo-

kott a kancával, felcipelte a kislányt a sötét padlásfeljáróba, de nem sikerült a dolog — szerencsére, bizony, mert a szakemberek szerint, ha valaki korán kezdi, véres lesz a szeme.

Zuhogott az eső, Tomi hamar átázott, de hősiiesen küzdött, mivel mást nem csinálhatott a lucskos, sáros, vendégmarasztaló szántófölddel, amely dús agyagtartalma révén, mindenáron le akarta rántani a bakancsát, a hatodikosok marharépat szedtek, kivezényelték őket, érezzék a téeszparasztok, hogy az általános iskolások is mellettük állnak. Kolorádóbogarak, amerikaiak, lepték el a krumpliföldeket. A barátom hiába gürcölt egész nap, képtelen volt egyetlen egy marharépat is kirántani, a talaj alsóbb rétegei már keményre fagytak, csak a répa levelei maradtak elgémberedett kezében. Fehér szövőlepkék, amerikaiak, lepték el a fákat. Három osztálytársát dicséretben részécskéttek, mert nekik sikerült néhány marharépat kiszedni, rá is szerkesztették őket másnap a faliújságra, mint élmunkásokat, ők véletlenül túlkorosak voltak, az egyik nemrégiben verte meg az osztályfőnököt, külön kasztot alkottak, előjogait féltékenyen őrizték, például Sikk hiába hengegett, hogy neki sikerült egy répa, nem kerülhetett közéjük. Nyulak, mezeiek, üregiek, magyarok, lepték el a répaföldeket. A felügyelő tanár, elvesztette a fejét, magas, szőke fiatalember, magyar szakos, az egyik kezét mindig a nadrágzsebében tartotta, állítólag azért, hogy „hokizhasson” a tojásaival, szóval ez a Hoki kivörösödve üvöltözött. „Olyan nincs, hogy nem megy, kisfiam, ez szabotázs.” Szilvai, a jól megtermett, reszelőhangú tornatanár nyomban a tettek mezejére lépett, sorba állította azokat a gyerekeket, akik még egyetlen marharépa kihúzásával sem dicsekedhettek, megragadta a halántékon növe hajszálaikat, s tépni kezdte, tépte, tépte, kitartó türelemmel, beleérezéssel, nagy-nagy szakértelemmel, s aki a fájdalomtól ordítani merészelt, az ráadást kapott. Az iménti eljárást „atompirulának” nevezték jól értesült tanári berkekben. Tomi visszafojtotta kitérni készülő jajgatását, csöndben tűrt, félt a ráadástól, csakhogy azzal nem számolt, hogy a csöndben tűrököt, mint gyanús elemeket, akiknek semmi se fáj, se az, ha a répa a földben marad, se az, ha tépik a hajszálaikat, a tornatanár átadja a túlkoros élmunkásoknak. A barátom most már üvöltött. Próbálta elhessegetni a fájdalmát azzal, hogy majd este színházba mennek, de jó lesz, szépen felöltöznek, meg is fürdenek persze és helyet foglalnak a páholy első sorában, látcsővel az ismerősöket kukkerolják, s milyen jó darab megy ma, szerencsére nem az a szomorúan riasztó Ármány és szerelem, mint a múltkor, hanem a zenés, táncos Dohányon vett kapitány, azzal a szőke primadonnával — különben azt a tételt, hogy színház az egész világ, megdöntötték, mert manapság sok minden más is van, amely az egész világra tart igényt.

Tomi felmentést kért az énektanártól, Feketétől, egy szombat esti zenekari fellépés alól, tudniillik az úttörőházi zenekarban játszott, mint második hegedűs, arra hivatkozott, hogy a szülei a házassági évfordulójukat ünneplik, a tizenhatodikát, s ilyen alkalmakkor együtt szeretne lenni a család, könnyű kiszámítani, hogy akkor 1955 novemberében történt mindez. „Füldugóval jársz, mi, hogy még nem hallottad, s szemellenzővel, hogy még nem vetted észre, első a mozgalom.” Fekete, ez a vörös hajú énektanár üvöltött, annyira felhergelte magát, hogy durr, felpofozta a barátomat az osztály színe előtt, s persze Tomi, szégyenében szeretett volna megsemmisülni, de énekóra lévén, énekelni kellett. „Ej, haj, száll az ének, zeng az ének, szép az élet.” Másnap a faliújságon díszelgett Tomi torzképe Rákosi fotója mellett, a legújabb magyar és szovjet címer társaságában, a „Halál az ellenségre” vezércikk felett, s az

„Előre az MDP III. kongresszusának szellemében, a pártélet lenini elveinek következetes betartásáért, a szocializmus győzelméért” jelszó alatt, szemellenzővel és füldugóval, meg gúnyszöveggel. „Boroczkó a szobagyerek, illa berek, nádak, erek, ilyen az ellenség, ha gyerek.” Az osztály visongott, a barátom körül ugrándozott, röhögtek, gúnyolták, lökdösték, heccelték, Sikk is elemében volt, csak Rubint, az éltanuló és rajtanácselnök különült el fennsőbbségesen. Tomi mereven maga elé bámult a padjában, mennyire szeretett volna nullává válni. De a hajánál fogva felemelték a fejét, kirángatták a padból, lökdösték egymásnak, ahogy a labdát szokták passzolni, amíg el nem zuhant, valódi karneváli légkör uralkodott a hetedik á-ban, a gyerekek, a csaknem százszázalékos többség, felszabadult és lelkes hangulatot árasztott — ne felejtsük el, hogy akkoriban már mutatkoztak az egyik nevezetes pedagógiai alapelvünk, az aktivitásra, cselekvésre, mint képességre nevelés első eredményei.

Tomit éppen felszólították, hogy diktálja be, milyen származású is, rejtély, miért, de a barátom ilyenkor mindig elvörösödött, pedig már megszokhatta ezeket a kérdéseket, mégis valahogy visolygott attól, hogy a családja felől, még ilyen ártatlannak látszó témákban is, nyílt színen valljon. „Értelmiségi... nem, nem... alkalmazott.” Gerecsei tanár úr, az osztályfőnök, nagyot sóhajtott, látszott, nem szívesen tudakol kényelmetlen dolgokat, s azt is utálta, ha nem odavaló ügyekkel ment el a fizikaóra, most is bosszúsan szólt a zavart Tomira. „Miért nem jegyzed meg már fiacskám a származásodat?” Hát ez az, tudta azt az osztályfőnök, az igazgató, a tanács, a pártbizottság, a rendőrség, az Ávéhá, mindenki, akire tartozott, ki kicsoda, de azért mindig megkérdezték. „Egyéb, most már tartsd észben fiacskám!” A barátom arca bíborvörösben játszott, a fene, mintha otthon azt hallotta volna, hogy ők tulajdonképpen értelmiségiek is lehetnének, de alkalmazottak mindenképpen, hát, ezek szerint elbolondították, most kiderült, hogy még azzal sincs tisztában, kicsoda, micsoda is ő, összezavarták, nyolc tanév alatt sem tudta megtanulni, hová tartozik. „Fiacskám, te lehetnél alkalmazott is, intézzék el a szüleid, mert a továbbtanulás szempontjából nem közömbös.” Tomi, mintha megkukult és megzavart volt, csak álldogált, pedig már rég leülhetett volna, s miközben hazafelé mentek, Sikk piszkálta, ha ilyen pipogya, szegyéllős fráter marad, ezt már Énekes Jutka is észrevette, akkor mindenki, mindenhol rajta fog szórakozni az életben. „S olyan hülye vagy, miért zabálsz tojást, ha attól kipállik a szád.” A barátom szenvedett, észre sem vette, hogy már kizöldült a fű, csicseregnek a madarak, rügyeznek, sőt virágoznak a fák, s egyetlen felhő sem homályosítja el azt a szép tavaszi napot az 1955—56-os tanév végén — bizony, az érzékszervek eltompulhatnak, ha az érzékelő és az érzékelendő közé gyakran beiktatódik valami, valami...

„... a gyerekkori fényképeimet együtt nézegethetnék... Eszterrel... ni csak, erre emlékszem, erre a matrózruhára... Abban a házban, ahol Szegeden laktunk, mindenki ordított és veszekedett... az a ház... Eszter... látod ezen a fényképen... kopár udvar... fáskamrákkal... Jött az angol tanárnő, Bella néni... kopogás az ajtón... 'come in, please'... belép Bella néni... 'good afternoon'... kórusban, Gizella nagymama, Sikk András, meg én... 'good afternoon'... együtt tanultunk hárman... hahaha... Eszter... Akkor már nem kancsalított a Sikk, állítólag — tehát csak állítólag — valahogy elmúlt neki...” Ckó félálmában, mintha — mintha, tehát nem biztos — mosolygott volna, s azt motyogta volna: „...most, most... azonnal felhívni Esztert... és elmondani neki... amit még soha senkinek...”